

Jennifer

Je mag hier maar dertig, weet je dat? Je gaat bijna vijftig. Hier naar rechts. Nee, naar links. Knippen. Je moet wel richting aangeven. En nu de snelweg op. In z'n drie! In z'n drie, zeg ik toch, anders trekt-ie niet! Hé, je ging over het verdrijvingsvlak! Dat kan je tweehonderdveertig euro kosten. Niet te dicht achter die vrachtwagen. Je bent aan het bumperkleven nu. Die vrachtwagen ziet jou niet.'

We zijn nog maar anderhalf uur onderweg en we moeten nog drie volle dagen. Minstens.

'Waarom gaan we niet gewoon met het vliegtuig?' heb ik gevraagd. 'Dan zijn we er in drie uur. Huren we in Lisbon een auto, nemen we een hotelletje, en dan rijd ik je overal naartoe waar je heen wilt.'

Geen denken aan. Vijfenveertig jaar geleden, een paar weken na hun trouwdag, zijn mijn vader en moeder in een geleende VW-bus op huwelijksreis gegaan, helemaal naar Colares, een dorpje in Portugal, en een paar jaar geleden bedachten ze ineens dat ze daar nog eens heen moesten. Ze kochten een roestig VW-busje, zo'n minicamper waarvan het dak omhoogkon, met een uitklapbankje met ribfluwelen zitting waar je een bed van kon maken. Mijn vader verving de complete uitlaat, zette er een nieuwe versnellingsbak in, mijn moeder naaide gordijntjes en bekleedde de bankjes met de originele groengeel geruite stof. Het was het laatste wat ze deed voor ze ziek werd. Mijn vader ging gewoon door alsof er niets aan de hand was. Elke keer als ik thuiskwam was hij bezig met de bus: poetsen,

schuren, primen, nog een keer primen, de gaten schuren en vullen, weer schuren, nog eens en nog eens, spuiten, waxen, poetsen.

‘In het voorjaar, als je je weer wat beter voelt, dan gaan we’, zei hij tegen mijn moeder.

Hij ging op zoek naar de originele zijspiegels.

‘Na de volgende chemokuur.’

Hij kocht een nieuwe daktent.

‘Na de zomer, als het niet meer zo warm is.’

Een keukenblokje en een kachel.

‘In november. Zullen we in november gaan? We gaan gewoon overwinteren in Colares. Daar knap je van op.’

Een minikoelkast en een watertankje.

‘Na de bestralingen, in de lente. In de lente is het daar op z’n mooist.’

Mijn moeder is vorige week overleden. Je zou denken dat hij wat anders aan zijn hoofd heeft, nu. Maar hij wil nog steeds naar Portugal. Hij heeft het mijn moeder beloofd, zegt hij. En dus ga ik mee. Niet dat hij daar blij mee is. Mark is het er ook niet mee eens. ‘Dit is echt belachelijk’, zei hij. ‘Je hebt al veel te veel gedaan. Als je vader op vakantie wil, laat-ie dan alleen gaan.’

Hij heeft gelijk, natuurlijk. Ik heb al meer dan een maand onbetaald verlof genomen om voor mijn moeder te kunnen zorgen, ik heb de *Matthäus Passion* en de uitvoeringen met het blaaskwintet afgezegd, en ik heb mijn leerlingen gemaild dat ik wegens privéomstandigheden even geen les kan geven. Ik ben er al veel te lang uit. Maar ik kan mijn vader toch niet in de steek laten? Niet nu.

We zijn bij Zwolle, en ik minder snelheid. Niet genoeg naar de zin van mijn vader.

‘Je mag hier maar tachtig. Ik zou de rechterbaan nemen, want ze rijden allemaal veel te hard hier. Nee, laat je niet

gek maken. Laat die vrachtwagen je maar inhalen als hij zo'n haast heeft.' Hij draait zich half om en gebaart naar de vrachtwagenchauffeur. 'Hé! Tachtig staat hier. Tachtig, zie je dat niet of zo? Moet je zien, die vent zit gewoon te bellen achter het stuur.' De rest van mijn vaders tirade gaat verloren in een hoestbui.

Ik kijk voor me uit en denk aan mijn moeder.

* * *

Het was zo stil dat ik het bloed in mijn hoofd hoorde kloppen. De kaars in de vensterbank knetterde.

Ze was vertrokken. Haar lichaam lag er nog, maar ze was eruit gegleden, weggevlogen met onbekende bestemming. Mijn vader zat naast haar en streelde de witte vingers die bewegingloos op de deken lagen.

Ik zou moeten huilen, dacht ik. Nu zou ik moeten huilen. Maar wat ik voelde was opluchting omdat het voorbij was, omdat ze niet langer hoefde te zwoegen om adem te krijgen, omdat met haar geest ook de pijn vertrokken was, en de kanker. Wat moet ze aan, dacht ik. Ik moet kleren voor haar uitzoeken, en schoenen. Welke schoenen zou ze aan willen? Geen Ecco's met klittenband en hoogwaardig binnenwerk in elk geval.

Om ons heen begon het normale leven op gang te komen. Aan de andere kant van de muur zette de buurvrouw de stofzuiger aan, alsof het een heel gewone dag was, een dag waarop je eindelijk de stofnesten onder het bed onder handen neemt. Ergens sloeg een schuurdeur dicht, in de verte klonk het geluid van een radio, en dichterbij het gelach van een paar scholieren die voorbijfietsten.

Ik voelde iets trillen in mijn broekzak, ik stond op en liep de gang in. Het nummer was afgeschermd. Ik dacht dat het oom Daan was, de broer van mijn moeder, maar

het was iemand van het ziekenhuis, die zei dat hij mijn vader niet te pakken kon krijgen. Dat klopt, wilde ik zeggen. Mijn moeder was zojuist aan het overlijden, dus mijn vader was even niet bereikbaar, als u het niet erg vindt. 'Ik denk dat zijn mobiel uitstaat', zei ik.

'Zou u uw vader kunnen vragen om zo snel mogelijk contact met mij op te nemen?'

'Sorry', zei ik. Ik zag Roos, de wijkverpleegkundige, aankomen, en ik liep snel de trap af om haar binnen te laten. 'Kan ik u later terugbellen?'

De huisarts kwam, en toen kwam de begrafenisondernemer, en daarna de dominee. Ik zette koffie, ging naar boven, terug naar mijn moeder, en ik ontdekte dat er een jurk klaarlag op het bed. Een zwartkanten jurk die ik haar nooit had zien dragen, en een rode stola. Die moest mijn vader daar hebben neergelegd. Ik zocht ondergoed en nieuwe panty's, en samen met Roos waste ik mijn moeder en kleepte haar aan. Ik borstelde haar dunne, witte haar, stiftte haar lippen, bracht een laagje mascara aan op haar wimpers, streek met mijn wijsvinger haar wenkbrauwen goed.

Achter in de kast vond ik een paar rode schoenen met bandjes en hakken. Ik maakte een washandje nat onder de kraan en poetste het stof eraf.

Samen stonden we naast haar.

'Ze ligt er mooi bij', zei Roos.

Ik kneep mijn ogen halfdicht, en ik keek naar mijn moeder, hoe ze daar lag in de zwartkanten jurk die ze ooit lang geleden gedragen moest hebben, bij een concert misschien – in elk geval lang vóór ze ziek werd, want ik had hem aan de achterkant met veiligheidsspelden moeten innemen. En even was het net of ze sliep. De pijn en de spanning waren weggetrokken uit haar gezicht. Ik wilde naast haar gaan liggen, mijn armen om haar heen slaan. Maar ik ging met Roos

mee naar de keuken, waar mijn vader en de begrafenisondernemer aan het overleggen waren over de kist. 'Maar misschien heeft uw dochter daar ook wel een idee over.'

Mijn vader schoof de map met doodskisten naar me toe. Populierenhout, eikenfineer, massief beuken, wilgentenen. Hij tikte met de nagel van zijn wijsvinger op een foto. 'Wat vind je hiervan?'

Een kist van massief beuken, die bijna veertienhonderd euro kostte. Een rib uit zijn lijf.

'Deze vind ik ook mooi', zei ik, en ik wees naar een kist van beukenfineer, die een stuk goedkoper was.

'Nee', zei mijn vader. 'Ik wil deze.'

Dionne, de begrafenisondernemer, voerde de gegevens in, en keek toen op van haar laptop. 'En dan moeten we het nog hebben over de rouwkaart.' Ze bukte zich en haalde een nieuwe map uit haar tas. 'Ik heb hier voorbeelden, misschien dat u dit samen even ...'

'Ik heb een foto', zei mijn vader. Hij schoof zijn stoel achteruit, stond op en liep naar de kamer. Ik keek voor me uit, naar het Perzische kleedje op tafel, de groezelige franje waar ik als kind altijd vlechtjes in maakte. In het midden stond een glazen kan met uitgebloeide roosjes. Een troebel laagje water onderin. 'Kijk', zei mijn vader. Hij kwam de keuken in, een foto in zijn hand. Een vuurtoren boven op een klif, diep eronder de zee, een dreigende lucht. 'Cabo da Roca. Portugal. Daar zijn we geweest. Ze wou er zo graag nog een keer heen. En ik zei tegen haar ...' Hij keek naar de foto, hoestte, hoestte nog een keer, wreef met zijn mouw over zijn ogen. '... als je beter bent, gaan we op reis. Dat zei ik tegen haar.'

'Pa', zei ik, en ik legde een hand op zijn arm. Mijn vader schudde mijn hand geërgerd af. 'Dus doe dit maar op de voorkant.'

Leo

Mijn dochter heeft een vreselijke radiozender aangezet en neuriet mee met de muziek. Ze is zonder te overleggen achter het stuur gaan zitten, alsof het de normaalste zaak van de wereld is dat zij zou rijden, maar ze heeft tot nu toe nog geen blijk gegeven van veel inzicht in verkeerssituaties, en daarnaast heeft ze geen enkel gevoel voor hoe je zo'n oude bus rijdt. Dit is geen Alfa Romeo of een Golf GTI. Dit is een Volkswagen T2, een voertuig dat je met respect behandelt. Rustig aan warm rijden, niet te hard optrekken, niet te snel doorschakelen.

Het was helemaal niet de bedoeling om met Jennifer te gaan. Deze reis had ik samen met Lilian willen maken. Ik had haar mee terug naar Portugal willen nemen, terug naar de warmte, de zee, het strand, de kliffen. De plek waar we zo gelukkig zijn geweest, bijna vijfenveertig jaar geleden.

* * *

We waren vroeg opgestaan, we hadden de rugzakken ingepakt en we waren gaan lopen vóór het te warm werd. Over stoffige weggetjes, heuvel op, heuvel af, door bossen waar grote, met mos begroeide rotsblokken lagen neergesmeten, langs velden die bedekt waren met klaprozen, dwars door boomgaarden, over heuvels met bloeiende brem. Af en toe zagen we in de verte de zee.

‘Ik hoor muziek’, zei Lilian.

In de schaduw van een sinaasappelboom zat een jonge

man gitaar te spelen. Er was nergens een huis te zien. Alleen een man met een gitaar, midden in een boomgaard, die fadomuziek speelde.

We liepen verder en we zagen een ezel met een oude, tandeloze man op zijn rug, een groepje schoolkinderen, bruine jongetjes op blote voeten, meisjes in verschoten jurkjes. 'Hello mister!' riepen ze, en toen ik een foto wilde maken, kwamen er nog meer kinderen aan. Van alle kanten kwamen ze, en ze wilden allemaal op de foto. Foto's waren duur, en het was de enige foto die ik maakte, die dag. Als ik ergens spijt van heb, dan is het daarvan. Dat ik een foto heb gemaakt van die kinderen, en niet van Lilian, hoe ze daar bewegingloos stond te luisteren naar de man met de gitaar, hoe ze in het gras lag toen we aan het picknicken waren. Hoe ze naar me glimlachte toen ik haar de thermoskan aangaf. Hoe ze later, toen we van de rotsen naar beneden waren afgedaald, haar wandelschoenen en sokken uittrok en de zee in rende, gewoon met haar jurk aan, hoe ze erin dook en me daarna met een stralend gezicht wenkte. 'Kom op, Leo! Kom erin! Het is heerlijk!'

We hadden geen brood meer, ons water was op, maar we hadden nog een sinaasappel, en toen we weer naar boven geklauterd waren, gingen we op een steen zitten en ik wilde hem schillen. Hij viel uit mijn handen, huppelde over de steen naar beneden, stuiterde over de rand van de klif en viel toen honderdvijftig meter lager te pletter op de rotsen. Lilian lachte en zei dat het de best bestede sinaasappel uit haar leven was.

'Volgend jaar komen we hier terug', zei ze tegen me. 'Met onze dochter.'

'Met onze zoon', zei ik. Ik grinnikte bij de gedachte. Een dochter. Een zoon. In Parijs waren we erachter gekomen.

Natuurlijk was het niet de bedoeling geweest. We hadden minstens een jaar willen wachten. Lilian zat nog op het conservatorium. Maar we hadden niet blijer kunnen zijn. Zo veel liefde, zo veel geluk dat het te veel was voor twee personen. Zo veel liefde, zo veel geluk dat het niet kon duren.

Ik merk dat mijn rug stram begint te worden. Ik ga ver-zitten en wrijf de pijnlijke plek op mijn heup. Ach, Lilian. Ik mis haar zo. Tot het einde toe wilde ik haar bij me houden. De begrafenisdame vroeg me waar mijn vrouw opgebaard moest worden, in het rouwcentrum of gewoon thuis. Het idee dat Lilian in haar eentje in een koude, donkere ruimte moest liggen ...

‘Hier natuurlijk.’

Jennifer bedacht dat de kist dan in de logeerkamer gezet kon worden. ‘De logeerkamer?’ zei ik. ‘Hoezo de logeerkamer? Ze kan blijven liggen waar ze ligt.’

‘Dus je wilt de kist in jullie slaapkamer?’

‘Wat nou kist. Heb ik iets gezegd over een kist? Ze blijft gewoon in haar eigen bed liggen.’

‘Dat is geen probleem’, zei de begrafenisdame, een vrouw van middelbare leeftijd met te grote voortanden. ‘Ik kan een koelhoudplaat onder uw moeders lichaam leggen, en dan ...’

‘Goed’, zei Jennifer. ‘Dan maak ik je bed wel op in de logeerkamer. Dan leg ik voor mezelf wel ergens een matras neer.’

‘Ik slaap vannacht gewoon in mijn eigen bed.’

‘Naast mama?’ Mijn dochter leek bijna ontzet.

‘We slapen al bijna vijfenveertig jaar in hetzelfde bed, dus ik verwacht niet dat dat problemen zal opleveren.’

Jennifer

Mijn vader kijkt op zijn horloge. 'Je hebt nu twee uur en twaalf minuten gereden. Wist je dat?' 'Het gaat lekker', zeg ik. We zijn nog niet eens bij Amersfoort. De regen slaat tegen de voorruit, en de ruitenwissers zwiepen heen en weer.

'Kijk, daar is een P. Kunnen we meteen koffiezetten.'

'Er zit koffie in de thermoskan. Het lijkt me handiger als we eerst voorbij Utrecht zijn.'

'Twee uur rijden, één kwartier rust.'

Ik doe mijn richtingaanwijzer uit en ga de snelweg af.

'Over je schouder kijken. Kijk je niet over je schouder als je rechts afslaat?'

Ik rem af. 'Moet je ook naar de wc?' vraag ik.

'Er kan iemand over de vluchtstrook komen. Als jij niet over je schouder kijkt, ben jij fout.'

Ik parkeer de bus tussen twee vrachtwagens in.

'De handrem', zegt mijn vader.

Als ik terugkom van het tankstation – het regent nog steeds – zit mijn vader op zijn bankje in de bus de krant te lezen.

'Heb je geen water opgezet?' vraag ik. Mijn schouders worden nat, ik stap half in de bus en blijf gebukt staan. 'Je wilde toch verse koffie?'

Mijn vader leest zijn artikel uit, slaat de pagina om en kijkt dan op. 'Wat zei je? O. Nee, dat kon niet. Het gas is op. We moeten zo even van de weg af. Ik denk dat er in Amersfoort wel wat is.'

Ik stap de bus uit, trek het voorportier open en klim op de bestuurdersstoel. 'We hoeven geen koffie te zetten, hè. We hebben koffie. En als de thermoskan leeg is, koop ik nieuwe. Als we nou eerst gewoon doorrijden, en ...'

'Straks zitten we in het buitenland, en dan hebben we een probleem. Ik weet niet wat voor gas ze daar hebben.'

Ik sla mijn ogen ten hemel, pak mijn mobiel en zoek op internet. 'In Putten', zeg ik over mijn schouder. 'Bij Gulkers Gas- en Oliehandel. Daar kunnen we hem inwisselen.' Ik tik het adres in op de TomTom. 'Zullen we dan maar gelijk doorrijden?'

'Laten we nou eerst even rustig koffiedrinken. We hebben geen haast, toch? Waar had je die thermoskan, zei je?'

Rustig blijven. Dat moet ik tegen mezelf blijven zeggen. Dat het om hem gaat, dat dit zijn reis is.

Als ik de koffie inschenk, zie ik die brief weer voor me die ik een paar dagen geleden tussen de post vond.

* * *

'Hier, pa', zei ik, en ik hield een stapel enveloppen omhoog. 'De post.'

'Moet ik dat echt lezen?' vroeg mijn vader. Hij zat aan de keukentafel, een oude wegenkaart van Europa voor zich uitgespreid. Hij keek me aan over zijn leesbril. 'Kun jij dat niet doen?'

'Dit zijn mensen die zo aardig zijn geweest om jou een briefje te sturen, pa. Omdat ze het erg vinden dat mama is overleden. Het minste wat je kunt doen is ...'

'Jaja. Hou maar op.' Mijn vader trok de stapel post naar zich toe en ritste de eerste envelop open. 'Beste Leo, bla-bla-bla ...' Hij keek op. 'Er zit een scheur in die brief.'

'Omdat jij hem kapot hebt gescheurd.' Ik liep naar het

eikenhouten bureautje van mijn moeder en haalde de briefopener eruit. 'Hier. Neem deze.'

Mijn vader stak zijn wijsvinger in de tweede envelop, wierp een blik op de kaart die eruit kwam ('O. Deze komt van Anna de Groot. Dat verschrikkelijke mens. Die heeft geprobeerd je moeder wijs te maken dat ze beter zou worden als ze een groter geloof zou hebben.') – en verscheurde hem. Hij pakte een derde envelop op en bekeek de achterkant. 'Als iemand niet de moeite doet om zijn naam achterop te zetten, doe ik geen moeite om de brief te lezen.' Hij schoof achteruit en duwde de stapel brieven van zich af.

'Oké, oké', zei ik. 'Ik doe het wel. Als er wat bij zit dat je moet lezen, zeg ik het wel.'

'Je gaat je gang maar. Ik zou nog wel een kop koffie lusten.' Hij hoestte, haalde een katoenen zakdoek uit zijn zak en veegde over zijn mond. Vroeger had hij ook al van die zakdoeken. Als ik in de kerk zat en mijn neus moest snuiten, gaf hij me zijn zakdoek, die zo vertrouwd rook. En toen zag ik in de geruite stof een kleine rode vlek, die snel groter werd.

'Pa', zei ik geschrokken. 'Is dat bloed?'

Mijn vader zette zijn handen op tafel, duwde zichzelf omhoog en slofte naar het aanrecht. Hij spuugde in de gootsteen, draaide de kraan open, spoelde zijn mond, veegde over zijn baard en stopte zijn zakdoek weg.

'Pa!'

Hij keek naar boven, naar het keukenraampje. 'Waarom is dat raam nou weer dicht? Heb jij dat gedaan? Dat raam moet niet dicht. Het is hier een benauwde zoi.'

'Wacht nou even, pa. Hoest jij bloed op?'

Mijn vader sleepte de zware stoel naast het raam, greep zich vast aan de leuning en klom op de zitting. 'Maak je niet zo druk, mens. Komt door die bloedverdunners. Kijk.'

Hij stroopte een mouw op en verloor bijna zijn evenwicht. 'Ho. Kijk hier. Zie je dit?'

Ik zag niks, alleen een klein, wit littekentje.

'Ik had me geprikt aan de rozenstruik. Bleef uren bloeden.'

Hij reikte naar boven. 'En je krijgt dan wel geen griep meer met die griep prik, maar de hoest, dat krijg je dus gewoon wel.' Hij duwde het raampje open, en de koele, vochtige lentelucht stroomde binnen, samen met de geur van verregend grind en aarde en gras. 'Zo. Dat is beter.'

'Pa, ik zou het echt heel fijn vinden als je even naar de dokter zou gaan. Ik kan best even ...'

Mijn vader liet zich door zijn knieën zakken, en viel bijna met stoel en al achterover. 'Weet je wat ik fijn zou vinden? Als je koffie zou zetten.'

Terwijl we koffie zaten te drinken, werkte ik me door de brieven heen.

'We bidden om Gods vertroostende nabijheid voor u en uw dochter.'

'Zelfs al ga ik door een dal van diepe duisternis, ik vrees geen kwaad, want Gij zijt bij me.'

'Gecondoleerd met het overlijden van uw lieve vrouw en moeder. Mag de God van alle vertroosting u nabij zijn.'

En toen ineens die envelop met het ziekenhuislogo. Wat attent, dacht ik, de oncoloog van mijn moeder stuurt ook een condoleance. 'We verzoeken u dringend om met spoed contact met dokter De Graaf op te nemen. Belt u zo snel mogelijk het nummer van de poli.'